

ԳԻՒՂԱՑԻ ԳՐՈՂՆԵՐ

Դեռ մի յիսուն տարի սրանից առաջ ֆինների թէ տնտեսական զբաղմունքներ, թէ կրթական գործը և թէ առաւել ևս գրականութիւնը սաղմի մէջ էին գտնուում։ Մինչև անցեալ դարի կէսը նրանք համարեաւ ոչ մի գրականութիւն չունէին, ոչ հին և ոչ նոր, և թէ չը հաշուել Սուրբ Գրքի թարգմանութիւնը և մի քանի աղօթագրքեր։ Միմիայն վերջին 40—50 տարուայ ընթացքում ֆինական գրականութիւնը զարգացել է և հասել այժմեան ծաղկած և հետաքրքիր զբաղմունքի։

Մենք այս անգամ կը խօսենք միայն մի երևոյթի մասին, որ յատուկ է բացառապէս Ֆինլանդիային. այդ՝ գիւղացի-գրողների գործունէութիւնն է։

Ինչքան մեզ յայտնի է, չը կայ մի քաղաքակրթութեամբ երկիր, ուր մի խումբ ոչ-ինտելիգենտ և հազիւ-հազ կարդալ-գրել իմացող մարդիկ, կարողանային կազմակերպել գրականական մի նոր շօլա, ընդունակ լինէին ժողովրդի ուշադրութիւնը գրաւել իրանց վրայ և իրանց գրութեանքներով ազդէին երկրի օրէնսգրութեան վրայ։

Այդ գրական շօլայի հիմնադիրն է Պիետարի Պելլերիմսա —մի հասարակ կիսագրագէտ գիւղացի։ Նա ծնուել է 1827 թուականին և իր կեանքի մեծ մասը անց է կացրել գիւղական շրջանում։ Կարգալը սովորել է իր ծնողներից, իսկ գրելը—հասակակից ընկերներից։ Տասներկու տարեկան հասակում նա արդէն աշխատում էր իբրև հասարակ բանուոր և ապրում էր իր ձեռքերի վաստակով։ Իր օրում նա ուրախութիւն տեսած չէ բայց, ինչպէս ինքն է վկայում—յաճախ ևնթարկուել է քաղցի, դարդից ստիպուած երբեմնակի իրան հարեկցողութեան է տուել. գրգռուած ըողպներում ծեծել է իր կնոջը և երեխաներին և առհասարակ նեղ վիճակ է ունեցել։

Մի անգամ Պէլլերինտան ոտը կոտրում է և ստիպուած է լինում անկողնում երկար մնալ։ Չանձրութիւնը թեթեւացնելու համար մտածում է թղթի վրայ անցկացնել իր կենսագրութիւնը։ Բնական խելքի և զիտողութեան տէր մարդ, նա լաւ էր հասկանում, որ իր մասին պատմելով, պատկերացնելով իր աղ-

քատիկ վիճակը, այդպիսով նա կը նկարագրէ ամբողջ ֆին ազգի կարիքները, և որ օգտաւէտ կը լինի՝ այդ պատմութեանը տալ կարողալու «երկիր կառավարող պարոններին»։ Միայն այս էր նրա գիտաւորութիւնը, այլ նպատակ չունէր, իսկ ամենից սակաւ՝ գեղարուեստական ձգտումներ։ Եւ ահա նրա գրչի տակից դուրս եկաւ 1870 թուականին «Elämäni» (Իմ կեանքը) գրքոյկը, որ, չը նայած գեղարուեստական յատկութիւնների բացակայութեան, մեծ ազդեցութիւն է թողնում ընթերցողների վրայ։ Մանրամասնօրէն նկարագրելով ֆին գիւղացու չարքաշ կեանքը, սրա կարիքներն ու դարձերը, Պէյվէրինտան մի այնպիսի անողորմ մերկացնող է, որ ոչ ոք նրանից առաջ չէր կարողացել իրականութիւնն այնպէս ճշտօրէն պատկերացնել, ի նկատի առնելով, որ այդ ժամանակամիջոցում Ֆինլանդիայի ամբողջ կազմը ենթարկւում էր բարեփոխութեան, ուստի ժողովրդի կեանքի այդպիսի մի լուսանկարչական—ճշգրիտ նկարագրութիւնն ի դէպ էր և գնահատելի, առաւել ևս, որ այդ խօսքերը դուրս էին գալիս գիւղացու բերանից։ Վերջապէս այդ գիրքը մի լաւ գործիք էր նոր կազմակերպող ֆինասէր կառավարութեան ձեռքում, մեծ ծառայութիւն էր մատուցանում հրապարակաստութեան և ընթերցասիրութիւն էր տարածում հասարակ ժողովրդի խաւերում։

Պէյվէրինտայի գիրքն ահագին յաջողութիւն ունեցաւ և բազմաթիւ հետևողներ առաջացրեց։ Երևան եկան Պէյվէրինտայի նման հազիւ գրագէտ—գրողներ, որոնք երբէք յաւակնութիւն չունեն գեղարուեստական երկեր գրելու, բայց ուրախութեամբ հաղորդում են ընթերցողներին իրանց նկատողութիւնները և գիտողութիւնները աղքատիկ և խեղճ կեանքից, որի մասին եթէ գրում են գեղարուեստական գրականութեան մէջ, այդ էլ լինում է խիստ ծաղկեցրած և խղէպլականացրած։ Պէյվէրինտայի հետևողները մոլեռանդ կողմնակից են ճշմարտութեան և միայն ճշմարտութեան, գրօչի տեղ չը դնելով գեղարուեստական ձեւերը և հնարուածքը։ Ասեմք՝ նրանք սկի ընդունակ էլ չեն գրան։

Եւ ահա ծնունդ առաւ մի չլօլա ֆին ժողովրդական գրողների, ճիշտը՝ ժողովրդական հրապարակաստների, որոնք, սակայն, իրանց գրուածներին տալիս են պատմութեան ձև։

Ինքն ըստ ինքեան Պիետարի Պէյվէրինտայի հեղինակութիւնները չունեն գրական արժանաւորութիւններ, չը նայած դրան, անկարելի է ուրանալ, որ նա, ինչպէս և միւս գիւղացի—գրողները,—որոնք կարողացել են կազմել մի առանձին և ինքնուրոյն չլօլա և որոնց գրուածներն այնքան հետաքրքրական են, որ թարգմանուած են եւրոպական շատ լեզուներով, իսկ իրանց

երկրում ազդեցութիւն ունեն ամբողջ ժողովրդի և օրէնսդրութեան վրայ,—օժտուած չը լինեն մեծ ընդունակութիւններով:

Ժողովրդական գրողի անուն վաստակելուց յետոյ Պէյվէրինտան սկսում է ջանասիրութեամբ աշխատակցել ֆինական լրագրներում, և այդ ժամանակից սկսած նրա ընտանիքի տընտեսական դրութիւնը լաւանում է: Գիւղացիները սկսում են այնքան նրան սիրել և յարգել, որ ընտրում են պատգամաւոր Սէյմում (ֆինլանդական ազգային ժողովում):

Պէյվէրինտան դեռ կենդանի է. առաջուայ պէս պարապում է գիւղատնտեսութեամբ և պարծենում է իր գիւղական ծագումով: Այժմ նա այլևս չէ գրում, բայց դարձեալ հետաքրքրւում է ֆին գիւղացիների վերաբերեալ գործերով և առանձնապէս հետեւում է ժողովրդական գրողների գործունէութեան: Նրա կարծիքն է, որ միայն ժողովրդի կրթութիւնն է, որ արմատախիւ կ'անէ ամեն մի չարիք և այն էլ տարրական կրթութիւնը համայն հասարակութեան համար և մասնագիտականը անհրաժեշտ գործիչների համար. իսկ բարձր կրթութիւնը նա ատում է, իբրեւ մի աւելորդ շռայլութիւն:

Պէյվէրինտան, ինչպէս և նրա հետեողները, յամառութեամբ արհամարհում են ոճի գեղեցկութիւնը և նրբութիւնը, ընդունում են միայն այն, ինչ որ օգտակար է ժողովրդին, և իրանց դեմօկրատիզմով ծայրայեղութեան են հասնում: Գիւղացի-գրողների գրուածները բուրում են ճամարտութեամբ և ոճի անկեղծութեամբ, որ յատուկ է բոլոր ֆին գրողներին. ինչ որ իրականութիւնից դուրս է, նոյն իսկ գեղարուեստական հնարուածքը, նրանք կեղծութիւն են համարում: Չը պէտք է մոռանալ, որ ֆինները այդ ժամանակ գտնւում էին վերածնութեան շրջանում, ուստի նրանց շարժումն անխուսափելի կերպով պէտք էր դեմօկրատական և գործնական գոյն ստանար: Ասպարիզի վրայ դրուած էին այնքան էական խնդիրներ, որ բուն գեղարուեստի համար մարդիկ ոչ ժամանակ ունէին և ոչ ցանկութիւն: Այս է պատճառը որ նոյն իսկ գեղարուեստական գրողները հոյութիւն ունին ոչ իրանց գեղարուեստական ձիւղերի շրնորհիւ, այլ իրանց կրթական և տենդենցիօզ գործունէութեամբ, իսկ ժողովրդականութեան տեսակէտից զիջանում են գիւղացի-գրողներին: Ո՛չ միայն գրողները, այլ և գիտնականները ֆինլանդիացում գրաւուած են ժողովրդասիրական շարժումով, որի հետեանքն այն է, որ ոչ ոք չէ աշխատում իր անձնական փառքի համար, այլ ուշադրութիւն են դարձնում ժողովրդի բազմակողմանի կրթութեան վրայ, մինչև անգամ աւելի մեծ ծաւալով, քան Եւրոպայի ամենաքաղաքակիրթ երկրներում:

Բացի վերոյիշեալ գրքոյկից Պէյվէրինտան գրել է բազմաթիւ պատմութեանքներ և յօդուածներ և մի հաւաքածու «Կեանքի դիտողութիւններ» մակագրով:

Պէյվէրինտայի հետեղներէից ամենանշանաւորն է Ալկիօ, որ թէպէտ բնութիւնից օժտուած է գեղարուեստական ձիրքերով, բայց աշխատում է չը հեռանալ գիւղացի-գրողների ծրագրից, այսինքն նկարագրել իրականութիւնը լուսանկարչական ճշգրտութեամբ միմիայն հրապարաստական նպատակների համար: Նա դեռ երիտասարդ է. ծնուել է Վազա քաղաքի չրջակայքում, ուր և պարապում է մանրամասնութեամբ: Բայց Ալկիօն մի որ և է վաշխառու-չարչի չէ. ընդհակառակը, նա հաւատարիմ պաշտպան է տեղական չքաւորներին ամեն տեսակ ճնշումների դէմ և հոգեհան հրեշտակ վաշխառուների, որոնց վնասակար գործունէութիւնն անխնայ մերկացնում է ֆինական մամուլի մէջ: Նա մեծ ժողովրդականութիւն է վայելում և ազդեցութիւն ունի գիւղացիների վրայ:

Պատանեկութեան հասակում Ալկիօն չէ ստացել դպրոցական կրթութիւն, բայց յետոյ ֆինական յատուկ եռանդով ձեռք է բերել ընդհանուր զարգացողութիւն և այժմ Պէյվէրինտայի հետեղների մէջ ամենից կրթուածն է: Նա գործունէայ անդամ է Ֆինլանդիայում ամենուրեք տարածուած ժուժկալական ընկերութեան. բացի այդ նա հիմնել է մի քանի գիւղական ինքնազարգացողութեան ընկերութիւններ, յաճախ ինքն էլ է դասախօսում, մի և նոյն ժամանակ խմբագրում է մի փոքրիկ թերթ երիտասարդութեան և ինքնազարգացողութեան համար:

Ալկիօյի գրութեանքից նշանաւորներն են «Դանակի հերոսներ» վիպասանութիւնը և «Հայրը Ամերիկայում», ու «Կողովի պատմաբան» պատմութեանքը:

Գիւղացի-գրողները բազմաթիւ են, որոնք գլխաւորապէս պարապում են լրագրական գործով, բայց աչքի են ընկնում միայն, բացի Ալկիօյից, Բէյօնէն *), Հէյկի, Տէյվօ, Պակալա և Տուօմի, առաւել ևս այս վերջինը, որ թէպէտ քիչ է գրել, բայց ապագայում յոյս է խոստանում, եթէ միայն լրագրական մանր աշխատանքը արգելք չը դառնայ նրա ընդունակութիւնների զարգանալուն:

Այստեղ բերում ենք Պէյվէրինտայի գրած «Կեանքի դիտողութիւններ» հեղինակութիւնից մի հատուած թարգմանութեամբ տ. Մ.-Բ.-Օ-ի:

Ք. Օ.

*) Իււօ Բէյօնէնի «Սով տարին» պատմութեանքի թարգմ. լոյս է տեսել «Մշակ» 1900 թ. №№ 172 և 173.